

is utazhattak,² és határozottan fellépett azokban az esetekben, ha a németek magyar zsidók tulajdonát sajátították ki.³

Az 1942. január 20-i wannseei konferencia után – itt határozták el a „végső megoldás” üzemszerű végrehajtását – szinte már az elviselhetetlenségig fokozódott a kormányra nehezedő nyomás, hogy „oldja meg” a zsidókérdést, és járuljon hozzá a zsidóellenes intézkedések kiterjesztéséhez a német érdekszférában élő magyar zsidókra. A Kállay vezette magyar kormány azonban ellenállt, és utasította Sztójay Döme berlini magyar követet, valamint a Birodalomban és a Cseh–Morva Protektorátusban lévő képviselőit, hogy továbbra is lépjenek föl a német fennhatóság alatt élő vagy ott tartózkodó magyar zsidó állampolgárok érdekeinek védelmében.⁴

A német külügyminisztérium *Deutschland* osztályának akkori vezetőjét, Martin Luthert annyira kihozta a sodrából Sztójay gyakori interveniálása, hogy utasította Dietrich von Jagow budapesti német követet, próbálja elfogadtatni a magyar kormánnyal a magyar zsidókkal kapcsolatos német álláspontot.⁵ 1942. augusztus 18-án az Eichmann vezetése alatt álló RSHA IV. B 4. b részlegének jogi szakértője, SS-Obersturmbannführer Friedrich Suhr, aki kormánytanácsosi címet is viselt, felvette az érintkezést a külügyminisztériumban Karl Klingenfuss-szal, és megkérte: tisztázza, mire lehet számítani a magyar kormány részéről, ha a magyar zsidókra is kiterjesztik a német zsidókat sújtó rendelkezéseket, vagyis a megkülönböztető jel viselését és a keletre telepítést.⁶ Klingenfuss ismerte a magyar kormány álláspontját és macacsságát ebben a kérdésben, ezért óvatosságot ajánlott, és azt tanácsolta, hogy a magyar zsidókkal „átmenetileg tegyenek kivételt”⁷. A németek megszállta területeken lévő külföldi zsidók problémája Luther hatáskörébe tartozott, s ez ügyben terjedelmes előterjesztésben azt indítványozta Ribbentropnak, hogy félreérthetetlen formában közöljék a magyar kormánnyal, amennyiben a magyar zsidókat 1943. január 1-jéig nem hívja haza, ugyanolyan bánásmódban lesz részük, mint a helybeli zsidóknak.⁸

Tekintve, hogy a magyar kormány halogató taktikát alkalmazott e tárgyban, Luther hosszú megbeszélést folytatott Sztójayval 1943. január 15-én. Nemcsak a Birodalomban élő magyar állampolgárságú zsidók kérdését taglalta, hanem azt is, hogy Magyarországon belül is „megoldatlan” a zsidókérdés. Elismételte, hogy a Führer eltökélte egész Európának még a háború alatti, zsidóktól való megtisztítását, és sajnálkozását fejezte ki, hogy Magyarország, noha szövetségese Németországnak, egymillió zsidót oltalmaz. Ezek a zsidók, fejtegette Luther, olyan veszélyt jelentenek Németországra, amelyet az nem vállalhat. Azt is leszögezte, hogy ha a Kállay-kormány 1943. január 31-ig nem reagál, úgy a Birodalom terü-